

יינה של תורה

החידוש ב"יצחק בן אברהם"

ביאור מה שהוצרך הכתוב לייחס את יצחק אחר אברהם דוקא בפרשתנו, בהקדם ביאור ענינם של אברהם ויצחק ע"פ פנימיות הדברים

א. על הפסוק (ריש פרשתנו) "ואלה תולדות יצחק בן אברהם אברהם הוליד את יצחק" – מביא רש"י: "היו ליצני הדור אומרים מאבימלך נתעברה שרה כו' מה עשה הקב"ה צר קלסתר פניו של יצחק דומה לאברהם והעידו הכל אברהם הוליד את יצחק".

וצריך ביאור:

(א) מה שהוצרך הכתוב לומר "אברהם הוליד את יצחק" בא בפשטות בכדי לפרש את הכתוב קודם לכן "יצחק בן אברהם", כדברי רש"י "ע"י שכתב הכתוב יצחק בן אברהם הוזקק לומר אברהם הוליד את יצחק וכו'"; אלא, דאינו מובן מדוע בכלל הוצרך הכתוב לומר "יצחק בן אברהם" (ובגלל זה לפרש "אברהם הוליד את יצחק") – הלוא דבר זה ידוע כבר מן הפרשות הקודמות!

(ב) מדוע רימזה התורה את המענה ל"ליצני הדור" רק כאן, כאשר מסופר כבר על התולדות של יצחק, יעקב ועשו, ואילו לידת יצחק מוזכרת כאן רק בדרך אגב – הלוא היה לה לתורה לכתוב זאת בפרשה הקודמת, בה מסופר על לידת יצחק!

לקראת שבת

ט

ב. ויש לבאר זה בהקדים המבואר בדרושי חסידות (ראה ספר תורה אור (לרבינו הגדול בעל התניא) יז, ג) אודות החילוק באופן העבודה בין אברהם ליצחק:

דהנה, באופן עבודתם של אברהם ויצחק עם אנשי העולם, מצינו חילוק גדול ביניהם: דרכו של אברהם היתה להביא עניני אלקות בכל מקום, וכדברי הרמב"ם (הל' עכו"ם פ"א) ". . . התחיל לעמוד ולקרוא בקול גדול לכל העולם ולהודיעם שיש שם אלוה אחד לכל העולם ולו ראוי לעבוד, והיה מהלך וקורא ומקבץ העם מעיר לעיר ומממלכה לממלכה . . . וכיון שהיו העם מתקבצין אליו ושואלין לו על דבריו היה מודיע לכל אחד ואחד כפי דעתו עד שיחזירוהו לדרך האמת, עד שנתקבצו אליו אלפים ורבבות". ובדרך זו הביא עניני אלקות לכל מקום, הן בארץ כנען והן במצרים, ועד שאפי' לערביים (שהיו במדרגה הכי נמוכה, וכמסופר בגמ' (ב"מ פו, ב) שהיו עובדים את עפר רגליהם), להם ג"כ המשיך אלקות.

משא"כ יצחק, היתה עבודתו בדרך שונה. יצחק הי' "עולה תמימה" (בראשית רבה פס"ד, ג. הובא בפרש"י עה"ת בראשית כו, ב) ואסור הי' לו לצאת מארץ ישראל. הוא לא הלך ממקום למקום להפיץ אלקות כאברהם אביו אלא ישב במקומו.

ובזה מתבטא החילוק הכללי ביניהם:

דהנה, ישנם ב' אופני עבודה כלליים – המשכה (מלמעלה למטה) והעלאה (מלמטה למעלה). עבודה בדרך 'המשכה' היינו שהוא ממשיך האור האלקי בעולם, אבל ההמשכה היא מצד למעלה (מלמעלה למטה). והיינו, שה'מטה' (העולם) נשאר באותו מעמד ומצב, אלא שנמשך בו אלקות (מצד למעלה). משא"כ עבודה באופן ד'העלאה' היינו שהמשכה באה מצד ה'מטה', דע"י שפועל בעולם שיהי' ראוי להגילוי, נמשך בו האור האלקי.

ומצד זה היה ביניהם החילוק הנ"ל – ענינו של אברהם היה 'המשכה מלמעלה למטה', ולכן המשיך אלקות בכל מקום ומקום, אפי' במקומות השפלים ביותר, מאחר ובאופן עבודה זה אין נוגע כ"כ מצב ה'מטה'. משא"כ ענינו של יצחק היה 'העלאה מלמטה למעלה', ולכן, לא הלך ממקום למקום כו' כאברהם אביו, כי בכדי להמשיך אלקות היה מוכרח שאותו המקום יהיה מזוכך וראוי לכך.

ובאותיות הקבלה והחסידות – אברהם הי' ענינו חסד (הבא מצד תנועה של 'המשכה') ויצחק הי' ענינו גבורה ('העלאה מלמטה למעלה', דההשפעה היא רק למי שראוי לקבלה).

ומצד חילוק זה באופן עבודתם, נשתלשל כן גם בנוגע ליניקת הקליפה שבאה מהם:

אצל אברהם שהיה בקו החסד – אזי "יצא ממנו" (יצא ונפרד לצד הקליפה) ישמעאל, שענינו הוא חסד דקליפה; ואילו יצחק שהיה בקו הגבורה – אזי יצא ממנו עשו, שענינו "על חרבך תחיה" – גבורה דקליפה.

לקראת שבת

י

ג. ועפ"ז יש לבאר וליישב השאלות דלעיל:

דהנה, בסיום הפרסה הקודמת עוסק הכתוב בתולדות ישמעאל, ומלשון הכתוב (בריש פרשתנו) "ואלה תולדות יצחק גר" בוא"ו המוסיף – מוכח שפרשתינו באה בהמשך להמסופר קודם אודות תולדות ישמעאל; ולפי הנ"ל, שישמעאל מבטא את ענינו של אברהם – חסד (אלא בצד הקליפה), ואילו יצחק – ענינו הוא קו הגבורה, להיפך מענינו של אברהם – היה אפשר לומר שישמעאל הוא בעיקר "בן אברהם".

וזוהו תוכן טענתם של "ליצני הדור" – שיצחק מצד היותו בקו הגבורה לא שייך לאברהם – קו החסד.

לכן, צריכה התורה להבהיר (גם) בנוגע ליצחק שהוא בן אברהם. ולא עוד אלא ש"אברהם הוליד את יצחק" – שיש יחס מיוחד בין אברהם דוקא ליצחק, "צר קלסתר פניו של יצחק דומה לאברהם". ואדרבה: דוקא ביצחק מתבטא עיקר ענינו של אברהם, כדברי הפסוק: "כי ביצחק יקרא לך זרע".

ובזה יובן גם הטעם שהתורה הבהירה את המענה ל"ליצני הדור" דוקא כאן, ולא מיד בלידת יצחק:

בפרשת תולדות בא לידי ביטוי ענינו של יצחק בקו הגבורה, הן בתולדות שלו, עשו, שהיה גבורה דקליפה, והן בסיפור התורה אודות עיקר עבודתו של יצחק בחפירת בארות, המבטא את אופן עבודתו – העלאה מלמטה למעלה (דבחפירת הבאר 'מזככים' את המקום – מעבירים את האבנים והעפר כו', עד שמגלים את המים החיים). א"כ, דוקא כאן מתעוררת הטענה של "ליצני הדור" שליצחק אין שייכות לאברהם. ולכן, יש צורך לענות על טענה זו דוקא כאן.

